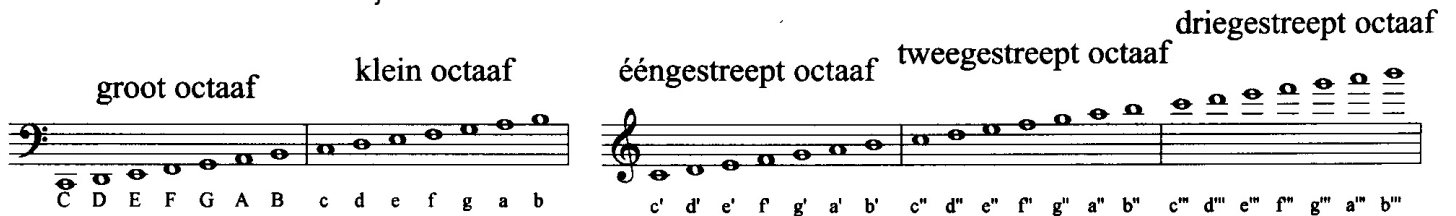

Inhoud

1	Notatie en toonstelsel.....	5
2	Maatsoorten	
	2.1 Enkelvoudige en samengestelde maatsoorten.....	5
	2.2 Tweedelige en driedelige maatsoorten.....	6
	2.3 Regelmatige en onregelmatige maatsoorten.....	7
3	De syncope.....	9
4	Antimetrische figuren.....	9
5	Toonladders.....	10
6	Intervallen.....	13
7	Drieklanken.....	15
8	Melodiebouw	16
9	Dynamiek.....	19
10	Articulatie.....	20
11	Tempo.....	21
12	Herhalingstekens en afkortingen.....	22
13	De instrumenten	24
14	De orkesten.....	26
15	Italiaanse termen.....	27

1 Notatie en toonstelsel

Als je over de toon g praat, kan dat een hoge of een lage zijn. Om precies aan te geven wat de toonhoogte van een toon is, zijn alle tonen verdeeld in **octaafgebieden**. Zo weet je zonder notenbalk toch over welke toon je het hebt.

2 Maatsoorten

2.1 Enkelvoudige en samengestelde maatsoorten

De eerste tel van de maat kun je het beste horen omdat die de meeste nadruk krijgt. Je noemt deze tel het **hoofdaccent**. Deze tel wordt in de volgende voorbeelden aangegeven met > onder de noot.

Maatsoorten met 2 of 3 tellen in de maat hebben alleen een hoofdaccent. Dit noem je **enkelvoudige maatsoorten**, bijvoorbeeld een 2/4, 3/8 of een 3/4 maat.

Als er meer dan 3 tellen in de maat zijn, wordt de maat verdeeld in groepjes van 2 en/of 3 tellen. Het eerste groepje begint met een hoofdaccent. De andere groepjes beginnen ook met een accent, het **nevenaccent**. Dit nevenaccent is minder belangrijk dan het hoofdaccents en klinkt daarom minder sterk. In de volgende voorbeelden worden de nevenaccenten aangegeven met — onder de noten. Deze tekens voor hoofd- en nevenaccent staan normaal gesproken niet in de muziek. Ze worden hier dus niet gebruikt als articulatie-tekens!

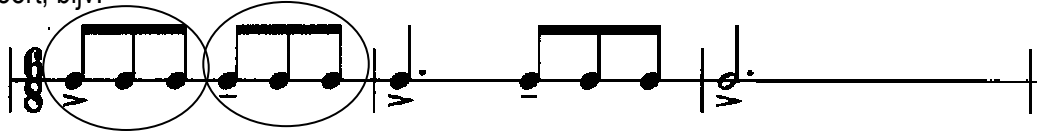

Maatsoorten met meer dan 3 tellen in de maat hebben een hoofdaccent en één of meer nevenaccenten. Dit noem je **samengestelde maatsoorten**, bijvoorbeeld een 4/4 of een 6/8 maat.

2.2 Tweedelige en driedelige maatsoorten

De enkelvoudige en samengestelde maatsoorten kun je weer verdelen in twee- en driedelige maatsoorten.

Als een maatsoort uit 2 groepjes, of een veelvoud van 2, bestaat, noem je dit een **tweedelige** of **binaire** maatsoort, bijv.

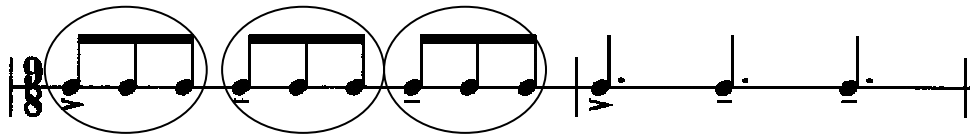
Ook een maatsoort die maar uit 2 tellen bestaat, is een tweedelige maatsoort. De delen bestaan hier maar uit 1 tel, bijv.

Een 2/4 maat is dus een enkelvoudige tweedelige maatsoort.

Als een maatsoort uit 3 groepjes bestaat, noem je dit een **driedelige** of **ternaire** maatsoort.

Bijv.

Ook een maatsoort die maar uit 3 tellen bestaat, is een driedelige maatsoort. De delen bestaan hier maar uit 1 tel. Bijv.

Een 3/4 maat is dus een enkelvoudige driedelige maatsoort.

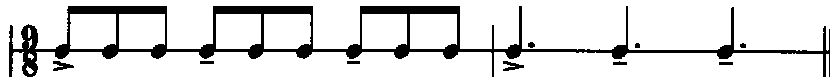
2.3 Regelmatige en onregelmatige maatsoorten

Een samengestelde maatsoort kun je verdelen in een regelmatig of een onregelmatig samengestelde maatsoort.

Een samengestelde maatsoort kan bestaan uit groepjes die even groot zijn. De maatsoort heet dan **regelmatig samengesteld**, bijv.

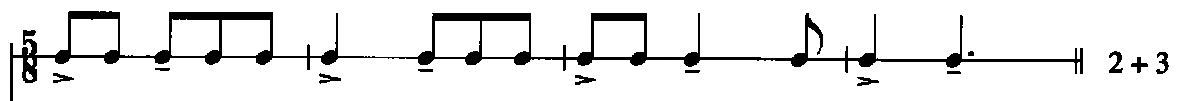

Een 4/4 maat is een regelmatig samengestelde tweedelige maatsoort.

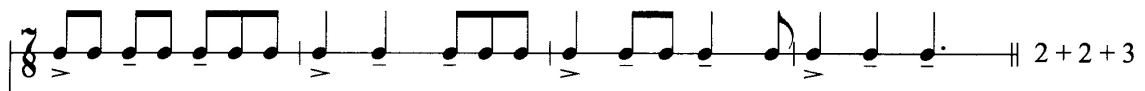

Een 9/8 maat is een regelmatig samengestelde driedelige maatsoort.

Als de groepjes niet even groot zijn, noem je de maatsoort **onregelmatig samengesteld**, bijv.

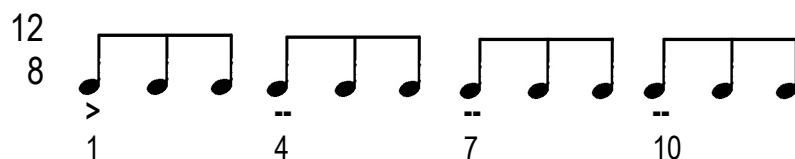

Een 5/8 maat is een onregelmatig samengestelde tweedelige maatsoort.

Een 7/8 maat is een onregelmatig samengestelde driedelige maatsoort.

Om een ritme goed uit te kunnen voeren is het belangrijk dat je weet hoe een maatsoort 'klinkt'. Je moet weten waar alle accenten in de maat zitten, bijvoorbeeld in een 12/8 maat geef je accentje op de 1^e, 4^e, 7^e en 10^e tel van de maat.

Bij onregelmatig samengestelde maatsoorten kun je op verschillende manieren de nevenaccenten spelen. Een 5/8 maat kun je spelen als een groepje van 2+3 of een groepje van 3+2 achtsten in de maat. Aan de notatie van het ritme kun je vaak zien hoe de maat is samengesteld, bijv.

Hieronder staan de maatsoorten, die je voor het B-examen moet kennen, ingedeeld in een schema.

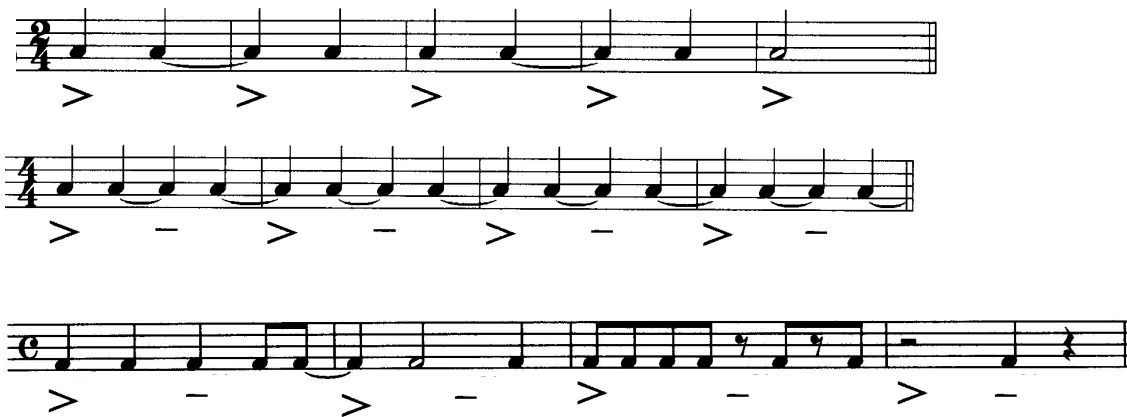
	eenvoudig <i>bovenste cijfer is 2 of 3</i>	samengesteld <i>bovenste cijfer is 4 of meer</i>	
		regelmatig	onregelmatig
2-delig	2/8, 2/4, 2/2 maat	4/8, 4/4, 6/8, 6/4, 12/8 maat	5/8, 5/4 maat
3-delig	3/8, 3/4, 3/2 maat	9/8 maat	7/8, 7/4 maat

Een 2/2 maat wordt ook wel een allabreve of een doorgesneden maat genoemd en aangegeven met het volgende teken:

Een 4/4 maat wordt vaak aangegeven met dit teken:

3 De syncope

Tik de volgende ritmes:

In alle drie voorbeelden is de 1^e tel (hoofdaccent) een keer overgebonden of weggelaten. In het tweede voorbeeld is ook de 3^e tel (nevenaccent) overgebonden. Het derde voorbeeld is het lastigst om te tikken. Je zou misschien wel een tik verwachten op de 1^e of 3^e tel, omdat die tellen meer nadruk krijgen in de maat. Dus moet je bij het uitvoeren van deze ritmes goed meetellen! Je noemt dit ritmisch verschijnsel een syncope.

De meeste nadruk krijgt het hoofdaccent, je noemt deze tel het **zware maatdeel**. Het nevenaccent krijgt iets minder nadruk, dit noem je een **relatief zwaar maatdeel**.

Andere maatdelen noemen we licht, want zij krijgen geen nadruk. Bepaalde lichte maatdelen kunnen wel belangrijker zijn dan andere lichte maatdelen. Je noemt deze tellen ook relatief zwaar.

Om precies te zijn: Als er in een ritme een hoofd- of neven accent of een ander relatief zwaar maatdeel wegvalt, ontstaat er op die plek een **syncope**. In lichte muziek (vooral jazz, reggae en salsa) is de syncope een kenmerk. Maar ook in de klassieke muziek komt de syncope al vanaf de Middeleeuwen voor.

4 Antimetrische figuren

Antimetrische figuren zijn ritmische figuren die tegen het ritme in gaan.

Trioool: 3 noten in de tijd van 2 dezelfde noten. Een trioool werkt versnellend.

Duool: 2 noten in de tijd van 3 dezelfde noten. Een duool werkt vertragend.

5 Toonladders

Bij het A-examen heb je de **majeurtoonladder** of **grote terts toonladder** geleerd. Deze toonladder hoort bij vrolijke muziekstukjes.

Bij droevige muziekstukjes hoort de **mineurtoonladder** of de **kleine terts toonladder**. Er zijn drie verschillende mineurtoonladders die je moet kennen voor het B-examen.

- De oorspronkelijk mineurtoonladder
- De harmonisch mineurtoonladder
- De melodisch mineurtoonladder

Je kunt de mineurtoonladder afleiden van de majeuretoonladder. De 6^e toon van de majeuretoonladder is de grondtoon (is de onderste toon) van de mineurtoonladder. Deze ladder heet de **oorspronkelijk mineur toonladder** of **aeolische toonladder**.

Deze ladder bestaat uit dezelfde tonen als de majeuretoonladder waarvan hij is afgeleid. Ze hebben dezelfde vaste voortekens, ze worden **paralleltoonladders** genoemd.

Notenvoorbeeld paralleltoonladders:

C majeur

a oorspronkelijk mineur

Je kunt ook i.p.v. naar de 6e toon van de majeuretoonladder te gaan, vanuit de 1e toon 1½ toonsafstand (is een kleine terts, zie hoofdstuk Intervallen) naar beneden gaan. Dit 'rekent' gemakkelijker. Let op dat er wel één letter van het muziekalfabet tussen zit. Vanuit de a 1½ toon omlaag is de fis en niet de ges!

Als je wilt weten welke majeuretoonladder bij een mineurtoonladder hoort, ga je omgekeerd te werk.

Vanuit de 1e toon van de mineurtoonladder ga je 1½ toon omhoog.

Voor het B-examen moet je de majeure- en mineurtoonladders tot en met 3 vaste voortekens kennen en goed kunnen opschrijven. Om de voortekens van de mineurtoonladders te berekenen is het belangrijk dat je de majeuretoonladders goed kent. Je hebt ze geleerd bij het A-examen met behulp van de zinnen 'Gerrit durft alles' en 'Frits bestelt esdoorns'.

Hieronder staan de majeurtoonladders t/m 3 voortekens met hun paralleltoonladders genoemd:

C-majeur: c d e f g a b c

a-mineur: a b c d e f g a

G-majeur: g a b c d e fis g

e-mineur: e fis g a b c d e

D-majeur: d e fis g a b cis d

b-mineur: b cis d e fis g a b

A-majeur: a b cis d e fis gis a

fis-mineur: fis gis a b cis d e fis

F-majeur: f g a bes c d e f

d-mineur: d e f g a bes c d

Bes-majeur: bes c d es f g a bes

g-mineur: g a bes c d es f g

Es-majeur: es f g as bes c d es

c-mineur: c d es f g as bes c

De **harmonisch mineurtoonladder** kun je van die van de oorspronkelijk mineur afleiden. Je moet de 7^e toon een halve toonsafstand verhogen.

a harmonisch mineur

De **melodisch mineurtoonladder** leid je ook van die van de oorspronkelijk mineur af. Stijgend verhoog je de 6^e en de 7^e toon, dalend herstel je deze tonen weer. Dalend is melodisch mineur dus dezelfde als oorspronkelijk mineur.

a melodisch mineur

mineur melodisch stijgend

Let op:

De verhogings-, herstellings- en verlagingstekens die je bij harmonisch en melodisch mineur moet gebruiken, zijn **toevallige voortekens**. Je schrijft ze dus bij de noten.

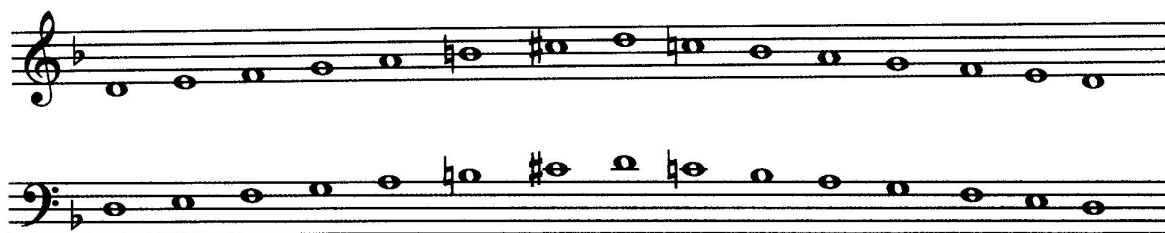
De **vaste voortekens** van oorspronkelijk mineur blijven gewoon voor aan de notenbalk staan.

Hieronder staan de mineurtoonladders in de oorspronkelijke, harmonische en melodische vorm t/m 3 voortekens genoemd:

	Oorspronkelijk	Harmonisch	Melodisch (stijgend en dalend)
a-mineur:	a b c d e f g a	a b c d e f gis a	a b c d e fis gis a a g f e d c b a
e-mineur:	e fis g a b c d e	e fis g a b c dis e	e fis g a b cis dis e e d c b a g fis e
b-mineur:	b cis d e fis g a b	b cis d e fis g aïs b	b cis d e fis gis aïs b b a g fis e d cis b
fis-mineur	fis gis a b cis d e fis	fis gis a b cis d eïs fis	fis gis a b cis dis eïs fis fis e d cis b a gis fis
d-mineur:	d e f g a bes c d	d e f g a bes cis d	d e f g a b cis d d c bes a g f e d
g-mineur:	g a bes c d es f g	g a bes c d es fis g	g a bes c d e fis g g f es d c bes a g
c-mineur:	c d es f g as bes c	c d es f g as b c	c d es f g a b c c bes as g f es d c

Je moet de toonladders goed in noten kunnen **opschrijven**. Ga stap voor stap te werk. Bijvoorbeeld: noteer de melodisch mineurtoonladder stijgend en dalend met grondtoon d.

- Kies natuurlijk eerst een muzieksleutel.
- Bereken de majeurtoonladder met dezelfde voortekens, dus de paralleltoonladder van d-mineur. Vanuit de toon d ga je 1½ toon omhoog, dus de f.
- Volgens 'Frits bestelt esdoorns' heeft F-majeur 1 mol en wel de bes. Ook d-mineur heeft als vast voorteken een mol. Je kunt de mol opschrijven op de goede hoogte voor aan de notenbalk.
- Schrijf de noten (hele noten zijn het gemakkelijkst om te schrijven) in de notenbalk, begin bij de d. In totaal moet je 8 verschillende noten opschrijven. Je schrijft de ladder ook dalend op. Nu staat er de oorspronkelijk mineurtoonladder.
- Maak er nu melodisch mineur van. De 6^e en 7^e toon worden ook verhoogd, dus de bes wordt een b en de c wordt een cis. Schrijf een herstellingsteken(!) bij de bes. Dalend worden de 6^e en 7^e toon weer als in oorspronkelijk, dus de b wordt bes en de cis wordt c. Schrijf bij de dalende ladder een mol voor de b en een herstellingsteken bij de cis.

Voor het B-examen moet je de toonladders ook kunnen **horen**. Ze klinken verschillend en zijn door hun kenmerken goed uit elkaar te houden. Zo zou je de kenmerken van de toonladders kunnen beschrijven:

Majeurtoonladder:	klinkt 'vrolijk'
Oorspronkelijk mineurtoonladder:	klinkt 'droevig'
Harmonisch mineurtoonladder:	klinkt 'oosters'
Melodisch mineurtoonladder:	klinkt dalend anders dan stijgend

6 Intervallen

Een **interval** is de afstand tussen twee tonen. Bij het A-examen heb je de grote en reine intervallen geleerd. Hier staan de namen nog eens:

1 reine prime (r1)	5 reine kwint (r5)
2 grote secunde (g2)	6 grote sext (g6)
3 grote terts (g3)	7 grote septime (g7)
4 reine kwart (r4)	8 rein octaaf (r8)

Voor het B-examen moet je deze **reine en grote intervallen** ook kunnen **horen**. Het is handig om je bij een interval een liedje voor te stellen dat met dat interval begint.

Reine prime	geen liedje (dezelfde tonen)
Grote secunde	Vader Jacob
Grote terts	Hoedje van papier
Reine kwart	Wilhelmus
Reine kwint	Kortjakje
Grote sext	Berend Botje
Grote septime	geen liedje (wil omhoog oplossen naar octaaf)
Rein octaaf	Het is stil aan de overkant (voetballied?)

Bij het B-examen leer je de **kleine intervallen** kennen. De kleine intervallen ontstaan als je de grote intervallen een halve toonafstand kleiner maakt.

Bijv. c – e is een grote terts (g3)
c – es is een kleine terts (k3)

Nog meer voorbeelden:

c – d is een grote secunde	c – des is een kleine secunde, maar ook cis – d is een kleine secunde
c – a is een grote sext	c – as is een kleine sext
c – b is een grote septime	c – bes is een kleine septime

De prime, de kwart, de kwint en het octaaf hebben de bijnaam rein.

1, 4, 5 en 8 rein

De secunde, de terts, de sext en de septime hebben de bijnaam groot of klein.

2, 3, 6 en 7 groot of klein

Waar vind je de meeste kleine intervallen? Hoe kun je ze berekenen?

De meeste kleine intervallen zitten in de oorspronkelijk mineurtoonladder. De intervallen in de oorspronkelijke mineurtoonladder zijn als volgt:

a – a	= reine prime	a – e	= reine kwint
a – b	= grote secunde	a – f	= kleine sext
a – c	= kleine terts	a – g	= kleine septime
a – d	= reine kwart	a – a ¹	= rein octaaf

Notenvoorbeeld:

reine prime grote secunde kleine terts reine kwart reine kwint kleine sext kleine septime rein octaaf

De **reine intervallen (prime, kwart, kwint en octaaf)** zijn in de majeur- en oorspronkelijk mineurtoonladder dezelfde gebleven. Je berekent deze intervallen op dezelfde manier als bij het A-examen door de plaatsen op de notenbalk te tellen. Pas bij het C-examen leer je dat je de reine intervallen ook groter of kleiner kunt maken.

De **secunde** is in zowel de majeur- als in de oorspronkelijk mineurtoonladder groot, dus een hele toonsafstand. De kleine secunde is een halve toonsafstand.

De **tertsen, sexten en septimen** zijn in de majeurtoonladder groot en in de mineurtoonladder klein. Om ze te benoemen ga je kijken in welke toonladder ze passen. Daarbij wordt de onderste toon van het interval even de grondtoon (is 1^e toon) van de toonladder.

Voorbeelden:

A – F
is een sext,
past in a-mineur,
is dus een
kleine sext.

E – D
is een septime,
past in e-mineur,
is dus een
kleine septime.

Es – C
is een sext,
past in Es-majeur,
is dus een
grote sext.

G - Bes
is een terts,
past in g-mineur,
is dus een
kleine terts.

Het is dus wel handig om de majeur- en mineurtoonladders t/m 3 voortekens goed te kennen!

7 Drieklanken

Een akkoord is een klank van drie of meer tonen tegelijk. Een voorbeeld van een akkoord is een drieklank. Als je drie tonen tegelijk speelt, noem je dat een **drieklank**. Op een blaasinstrument kun je de tonen van een drieklank niet tegelijk spelen maar wel achter elkaar. Dit noem je een **gebroken drieklank**.

Je maakt een drieklank door een terts en een kwint op een toon te bouwen, dit kan op elke toon van een toonladder. Voor het B-examen gaan we dat alleen doen op de 1e toon van de majeurtoonladder en oorspronkelijk mineurtoonladder

Als je een drieklank bouwt op de 1^e toon van de majeurtoonladder van C, heb je nodig de 1^e, de 3^e en de 5^e toon van de toonladder, dus de C, de E en de G. Deze drieklank noem je een **grote drieklank** op C, of van C.

De C noem je de **grondtoon** van de drieklank en hoort bij de naam van de drieklank.

De E noem je de terts van de drieklank, omdat de afstand C-E is een **grote terts** is. De bijnaam "grote" hoort ook bij de naam van de drieklank.

De G noem je de kwint van de drieklank, omdat de afstand C-G een **reine kwint** is.

Als je een drieklank bouwt op de 1^e toon van de oorspronkelijk mineurtoonladder van a, heb je nodig de 1^e, 3^e en 5^e toon, dus A, C en E. Deze drieklank noem je een **kleine drieklank** op A, of van A.

De A noem je de **grondtoon** van de drieklank en hoort bij de naam van de drieklank.

De C noem je de terts van de drieklank, omdat de afstand A – C is een **kleine terts** is. De bijnaam "kleine" hoort ook bij de naam van de drieklank.

De E noem je de kwint van de drieklank, omdat de afstand A – E een **reine kwint** is.

Een **grote drieklank** bestaat uit een **grote terts** en een **reine kwint**. Deze drieklank klinkt **vrolijk**.

Een **kleine drieklank** bestaat uit een **kleine terts** en een **reine kwint**. Deze drieklank klinkt **droevig**.

Voor het B-examen moet je de drieklanken ook kunnen horen.

8 Melodiebouw

Net zoals een verhaal in een boek verdeeld is in zinnen, alinea's en hoofdstukken, kun je een muziekstuk ook verdelen in kleinere stukken. De bestudering van hoe een muziekstuk in elkaar zit, noem je vormleer. Als je begrijpt hoe een stuk is opgebouwd, kun je daar gebruik van maken bij de voordracht van het stuk.

Even een korte herhaling van het A-examen:

Een muziekstuk bestaat net als een verhaal ook uit zinnen, zinnen van muzieknoden. Zo'n **muzikale zin** noem je een **frase**. Een frase wordt aangegeven m.b.v. een **fraseringsboog**. Aan die boog kun je precies zien waar de zin begint en eindigt. Op een blaasinstrument probeer je zoveel mogelijk aan het einde van zo'n boog adem te halen. Als er een tekst bij een muziekstuk hoort, is het einde van een muzikale zin vaak bij een punt of komma in de tekst.

Notenvoorbeeld:

voorzin

Daar za - ten ze - ven kik - ker - tjes al in een boe - ren sloot. De

nazin

sloot was half be - vro - ren de kik - ker - tjes hal - lef dood. Ze

voorzin

kwik - ten niet, ze kwak - ten niet van hon - ger en ver - driet. Daar

nazin

za - ten ze - ven kik - ker - tjes al in een boe - ren sloot.

Misschien is het je wel eens opgevallen dat twee zinnen achter elkaar vaak hetzelfde beginnen. Ze horen bij elkaar. De eerste zin heet de **voorzin of vraag**, de tweede heet de **nazin of antwoord**. Samen vormen deze twee zinnen een **muzikale volzin**.

Bij het A-examen moesten jullie in een melodie met tekst de voorzin en de nazin aangeven door er fraseringsbogen boven te tekenen. Voor het B-examen krijg je een **melodie zonder tekst** waar je de bogen boven moet tekenen.

Hoe vind je die voor- en nazin?

- Let op herhalingen, de nazin begint vaak precies hetzelfde of heeft hetzelfde ritme als de voorzin.
- Heel vaak bestaat de voorzin uit 2, 4 of 8 maten en de nazin ook.
- Als de voorzin met een opmaat begint, doet de nazin dat ook.
- Ga af op je muzikale gevoel: waar zou je adem halen als je de melodie zou zingen?

Notenvoorbeelden:

Speel de volgende 3 notenvoorbeelden door op je instrument. Kun je horen hoe je elk voorbeeld moet verdelen in één voor- en nazin? Kijk voor het goede antwoord op de volgende bladzijde.

In de vioolsleutel:

1

2

3

Dezelfde melodietjes met een bassleutel:

1

2

3

Je tekent de fraseringsbogen van noot naar noot. Alle voorbeelden zijn maar één keer getekend.

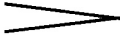
9 Dynamiek

Bij het A-examen heb je al kennis gemaakt met de meeste termen die hieronder worden genoemd. De groep met dynamische accenten is bij het B-examen uitgebreid.

Stabiele dynamiek (verandert niet)

<i>pp</i>	=	pianissimo	=	zeer zacht
<i>p</i>	=	piano	=	zacht
<i>mp</i>	=	mezzopiano	=	halfzacht
<i>mf</i>	=	mezzoforte	=	halfsterk
<i>f</i>	=	forte	=	sterk, luid
<i>ff</i>	=	fortissimo	=	zeer sterk

Overgangsdynamiek (verandert wel)

<i>cresc.</i>	=	<i>crescendo</i>	=		geleidelijk sterker worden
<i>decresc.</i>	=	<i>decrescendo</i>	=		geleidelijk zachter worden
<i>dim.</i>	=	<i>diminuendo</i>	=		geleidelijk zachter worden

De volgende woorden betekenen ongeveer hetzelfde als *diminuendo*.

<i>mor.</i>	=	<i>morendo</i>	=	uitstervend
<i>smorz.</i>	=	<i>smorzando</i>	=	wegstervend

Dynamische accenten

<i>fp</i>	=	forte-piano	=	sterk en direct daarna zacht
<i>sfp</i>	=	sforzando-piano	=	toon of akkoord sterk spelen en direct daarna zacht
<i>sf</i>	=	sforzando	=	toon of akkoord sterk spelen
<i>sfz</i>				

De volgende dynamische accenten worden allebei *marcato* (gemarkeerd, duidelijk) genoemd, maar ze klinken niet helemaal hetzelfde.

de noot krijgt een zwaar en kort accent

de noot krijgt een licht en lang accent

10 Articulatie

Articuleren betekent 'uitspreken'. Articulatie in muziek is de manier waarop je de tonen 'uitspreekt', dus speelt. Articulatie wordt met speciale tekens boven en onder de noten aangegeven.

Hier volgen een aantal van die articulatie tekens, die je moet kennen voor het B-examen:

Legato: Je plakt de tonen aan elkaar, de tonen gaan in elkaar over.

Portato of Non legato: Je speelt de tonen wel breed (lang) maar je plakt ze niet aan elkaar vast.

Tenuto: Je speelt de noten zo breed mogelijk, zonder te haasten. Dit streepje betekent soms ook dat de noot een zeer licht accent krijgt. Je zou dit teken dus ook bij de dynamische accenten kunnen indelen.

Staccato: Je speelt de tonen los van elkaar. Ze klinken dan kort.

Staccatissimo: Je speelt de tonen zeer kort, nog korter dan staccato.

M.b.v. lijntjes kun je "zien" hoe lang een toon duurt en "zien" hoe de verschillende articulatie tekens werken.

Legato	_____	_____	_____	_____
Portato	_____	_____	_____	_____
Staccato	—	—	—	—
Staccatissimo	—	—	—	—

11 Tempo

Het tempo van een muziekstuk heeft te maken met de **snelheid**. Er worden Italiaanse woorden gebruikt om een tempo ongeveer aan te geven. Met een **metronoom** kun je precies aangeven hoe snel een tempo is.

De tempi worden verdeeld in 5 groepen:

1. De zeer langzame beweging
2. De matig langzame beweging
3. De matig snelle beweging
4. De snelle beweging
5. De zeer snelle beweging

Voor het B-examen is de lijst met Italiaanse termen uitgebreid. Net als bij het A-examen moet je weten onder welke groep een Italiaanse tempoterm valt. Ook moet je kunnen horen onder welke groep een tempoterm valt. Dat is niet moeilijk als je een soort beweging bij de muziek voorstelt. Dat gaan we doen m.b.v. de metronoom.

1. De zeer langzame beweging:	= ong. 40 – 60	<i>slenteren</i>
largo	-breed	
lento	-slepend	
adagio	-langzaam met uitdrukking	
grave	-ernstig, zwaar	
2. De matig langzame beweging:	= ong. 60 – 108	<i>wandelen</i>
larghetto	-een beetje breed	
andante	-gaande	
andantino	-iets sneller dan andante	
3. De matig snelle beweging:	= ong. 108 – 120	<i>doorlopen</i>
allegretto	-opgewekt	
moderato	-matig	
allegro moderato	-matig snel	
4. De snelle beweging:	= ong. 120 – 168	<i>joggen</i>
allegro	-snel	
5. De zeer snelle beweging:	= ong. 168 – 208	<i>rennen</i>
presto	-zeer snel	
allegro vivace	-zeer levendig	
vivace	-levendig	

Bij bovenstaande Italiaanse termen blijft het tempo steeds gelijk. Er zijn ook woorden die een tempoverandering aangeven. Woorden die een **vertraging** of een **versnelling** aangeven, zijn:

Rallentando	(rall.)	= geleidelijk langzamer worden
Ritenuito	(rit.)	= langzamer worden
Allargando	(allarg.)	= breder worden
Accelerando	(acc.)	= sneller worden

Als na een tempoverandering het **oorspronkelijke tempo** weer terugkomt, gebruik je de term: Tempo primo of A tempo.

12 Herhalingstekens en afkortingen

Om het notenbeeld overzichtelijk te houden en ruimte te sparen, worden er afkortingen gebruikt. Bij het A-examen heb je al een aantal van tekens geleerd, zoals D.C. al Fine, D.S., enz. Met deze tekens kun je herhalingen van een aantal stukjes muziek opschrijven.

Bij het B-examen leer je afkortingen van herhalingen van één of meerdere tonen. Je kunt deze afkortingen in 3 groepen verdelen.

1. Afkortingen voor herhalingen van één toon.
2. Afkortingen voor herhalingen van twee wisselende tonen.
3. Afkortingen voor herhalingen van figuren.

1. Afkortingen voor herhalingen van één toon.

De schuine waardestreepjes door de noot geven aan welke soort noten je moet spelen. De vorm van de noot geeft aan in welke tijd je die noten moet spelen.

In het eerste voorbeeld hieronder staat een kwartnoot met één streepje erdoor. Eén streepje betekent dat je achtste noten moet spelen. Die achtste noten moet je spelen in de tijd van één kwartnoot. Dus dat betekent dat je twee achtste noten moet spelen.

In de derde maat betekent de 3 boven de kwartnoot dat je triolen moet spelen.

schrijfwijze

uitvoering

schrijfwijze

uitvoering

2. Afkortingen voor herhalingen van twee wisselende tonen.

De waardestreep geeft aan welke soort noten je moet spelen, de vorm van de noot in welke tijd je de noten moet spelen.

schrijfwijze

uitvoering

3. Afkortingen voor herhalingen van figuren.

schrijfwijze

uitvoering

schrijfwijze

uitvoering

voorgaande
maat herhalen

voorgaande 2 maten
herhalen

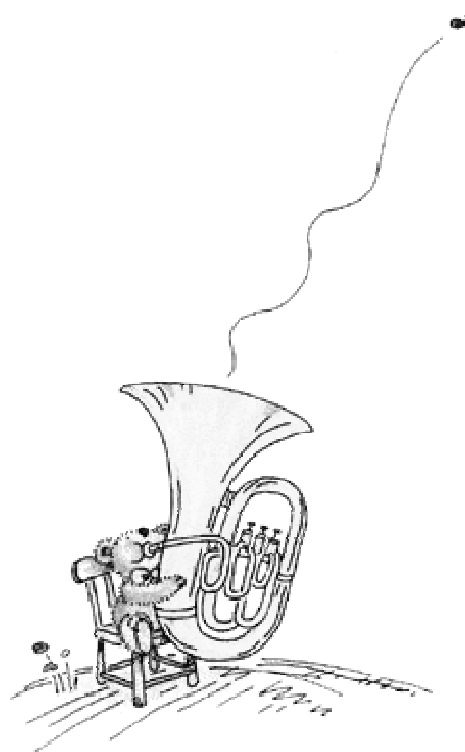
13 De instrumenten

Je kunt de instrumenten indelen in vier verschillende groepen:

1. **Blaasinstrumenten**
2. **Snaarinstrumenten**
3. **Slaginstrumenten**
4. **Elektrische instrumenten**

De **blaasinstrumenten** worden verdeeld in:

- Houten blaasinstrumenten
 - Met enkel riet: Saxofoon, klarinet
 - Met dubbel riet: Hobo, fagot, doedelzak
 - Zonder riet: Dwarsfluit, piccolo, blokfluit, panfluit
- Koperen blaasinstrumenten
 - Zacht koper: Bugel, tuba, bariton, althoorn, euphonium
 - Scherp koper: Trompet, trombone
 - Tussengroep: Hoorn, cornet

- Maar ook: onze stem, een accordeon, een pijporgel, horen bij de groep van de blaasinstrumenten. 'Luchtinstrumenten' zou dus eigenlijk een betere naam voor deze groep instrumenten zijn!

De **snaarinstrumenten** worden verdeeld in:

- Gestreken: Viool, altviool, cello, contrabas
- Getokkeld: Gitaar, harp, banjo, klavecimbel, mandoline
- Aangeslagen: Piano

De **slaginstrumenten** worden verdeeld in:

- Met vel
 - Met toonhoogte: Pauken
 - Zonder toonhoogte: Trommel, bongo's, conga's, tamboerijn
- Het instrument zelf
 - Met toonhoogte: Xylofoon, marimba, vibrafoon, klokkenspel
 - Zonder toonhoogte: Bekkens, woodblock, claves, gong

De **elektrische instrumenten** worden verdeeld in:

- Elektronische instrumenten wekken zelf de trillingen op m.b.v. stroom. Voorbeelden zijn: elektronisch orgel, synthesizer, keyboard
- Bij elektrische instrumenten worden mechanisch opgewekte trillingen versterkt. Voorbeeld: elektrische gitaar, elektrische basgitaar

14 De orkesten

Er bestaan drie soorten blaasorkesten:

- Het **harmonie-orkest**
- Het **fanfare-orkest**
- De **brassband**

Daarnaast bestaat nog:

- Het **symfonieorkest**

Het **harmonie-orkest** bestaat uit:

- Houten blaasinstrumenten:
Fluiten, klarinetten, hobo's, fagotten en saxofoons.
- Koperen blaasinstrumenten:
Trompetten, cornetten, hoorns, baritons, trombones en bastuba's.
- Slagwerk
- Soms spelen er ook contrabassen mee met een harmonie-orkest.

Het **fanfare-orkest** bestaat uit:

- Alleen saxofoons van houten blaasinstrumenten
- Koperen blaasinstrumenten
Bugels, trompetten, cornetten, hoorns, baritons, trombones en bastuba's
- Slagwerk

De **brassband** bestaat uit:

- Koperen blaasinstrumenten:
Cornetten, bugels, althoorns, baritons, euphoniums, trombones en bastuba's
- Slagwerk

Het **symfonie-orkest** bestaat uit:

- Houten blaasinstrumenten:
Fluiten, hobo's, klarinetten, fagotten
- Koperen blaasinstrumenten:
Trompetten, hoorns, trombones, bastuba's
- Strijkinstrumenten:
Violen, altviolen, celli, contrabassen
- Slagwerk
- Bijzondere instrumenten:
Harp, piano

15 Italiaanse termen

De volgende woorden worden gebruikt om een tempo of karakter van een stuk toe te lichten:

<i>agitato</i>	gejaagd, onrustig
<i>animato</i>	levendig
<i>cantabile</i>	zangerig
<i>con moto</i>	met beweging
<i>dolce</i>	zacht, lieflijk
<i>espressivo</i>	gevoelig, met uitdrukking
<i>feroce</i>	wild
<i>gracioso</i>	sierlijk, gracieus
<i>maestoso</i>	verheven, groots
<i>mosso</i>	beweeglijk
<i>sostenuto</i>	gedragen

De volgende woorden worden gebruikt als toevoeging of uitbreiding van Italiaanse termen:

<i>assai</i>	zeer
<i>meno</i>	minder
<i>molto</i>	zeer
<i>non troppo</i>	niet te veel
<i>poco</i>	een beetje
<i>poco a poco</i>	langzamerhand, beetje bij beetje
<i>più</i>	meer

